

УДК 75.034(4)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-3-10>

Світлана СТРЕЛЬЦОВА,

orcid.org/0000-0003-4612-911X

*старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) s.strieltsova@kubg.edu.ua*

Вероніка ЗАЙЦЕВА,

orcid.org/0000-0003-1160-1760

*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри образотворчого мистецтва
Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) nika.zaytseva@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ШКІЛ «СТАРИХ МАЙСТРІВ» ДОБИ РЕНЕСАНСУ ТА БАРОКО В ЄВРОПІ

Загальна періодизація мистецтва, розвиток стилів, напрямків та течій завжди потребує значних уточнень їх джерел та формування підґрунтя, ознайомлення з творчими шляхами й мистецькою діяльністю відомих майстрів живопису та графіки. Зародження, утворення різних шкіл олійного живопису старих майстрів Європи є основним питанням яке розглянуто у статті.

Зазначено умови першого прояву ренесансу, бароко та періодизації стилів європейського мистецтва. Проаналізовано появу нового напрямку в створенні живописних полотен та головні стилістичні ознаки зазначених періодів, які були зумовлені розвитком науки та дослідженнями точних, природничих і мистецьких галузей. Розглянуто підґрунтя для появи живописних шкіл Італії, а саме: Пізанська, Сієнська, Умбрійська, Феррарська, Болонська, Флорентійська, Венеціанська та Римська школа їх тенденції та напрямки стрімкого розвитку мистецької діяльності, поява геніїв живопису, скульптури та графіки.

Висвітлено технологічні основи при роботі олійними фарбами: комбінування пастозного письма та лесування, технічні прийоми живопису, робота по дуже темному ґрунту, використання підмальовка та імпріматири, світло-тонової побудови, руху пензля та накладання мазків, введення в основу творів колірного рішення й колориту, які впливали на формування творчого стилю митців та індивідуального почерку, пізнаваного з роками. Так у подальшому розвитку олійного живопису багато прийомів почали плавно перетікати, сплавлятися, формуватися в нових стилях, епохах, збагачуючись та поширюючись різними країнами.

Завдяки ознайомленню з різними школами «старих майстрів» та особливостями роботи, складається уявлення про технології та методи роботи олійними фарбами періоду ренесансу та бароко, що дає можливість сучасникам вивчати та навчатися секретів колористичного поєднання та колірного світіння, складному композиційному розташуванню фігур і ракурсним скороченням, майстерності якою володіли майстри живопису європейських шкіл зазначеного періоду.

Вивчення та розуміння головних принципів роботи представників цих шкіл дають можливість спиратися на їх досвід у мистецтві живопису сьогодення. Ці знання дають вагоме підґрунтя для створення нового, сучасного, інноваційного мистецтва, яке завжди має вибір на чії традиції та методи спиратися, або розробляти нові, новаторські пошуки способів виконання творчої роботи.

Ключові слова: школа старих майстрів, стилістичні ознаки, технологія олійного живопису, доба ренесансу та бароко.

Svitlana STRELTSOVA,

orcid.org/0000-0003-4612-911X

*Senior Lecturer at the Department of Fine Arts
Institute of Arts of Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) s.strieltsova@kubg.edu.ua*

Veronika ZAITSEVA,

orcid.org/0000-0003-1160-1760

*Candidate of Art History,
Associate Professor at the Department of Fine Arts
Institute of Arts of Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) nika.zaytseva@gmail.com*

FORMATION AND DEVELOPMENT OF SCHOOLS OF «OLD MASTERS» OF THE RENAISSANCE AND BAROQUE IN EUROPE

The periodization of art, the development of styles, trends and currents always requires significant clarification of their origins and the formation of the basis, as well as acquaintance with the creative paths and artistic activities of famous masters of painting and graphics. The formation and emergence of various schools of oil painting of the old masters of Europe is the main topic discussed in the article.

The conditions for the formation of the Renaissance, Baroque and periodization of European art styles are indicated. The article analyzes the emergence of a new direction in the creation of paintings and the main stylistic features of these periods, which were due to the development of science and research in the exact, natural and artistic fields. The basis for the emergence of Italian art schools is covered as well (namely: Pisa, Siena, Umbria, Ferrara, Bologna, Florence, Venice and Rome), their trends and directions of rapid development of artistic activity, and the emergence of geniuses of painting, sculpture and graphics.

The technological bases of working with oil paints are highlighted: combining pasty writing and scaffolding, painting techniques, work on very dark soils, use of underpainting and imprinting, light-tone construction, brush movement and smearing, and introduction of color works. All of that influenced the formation of creative style of artists and individual handwriting, which was recognizable over the years. Thus, in the further development of oil painting, many techniques began to flow smoothly, solder together, to form in new styles and new eras, and were enriched and spread in different countries.

Through acquaintance with various schools of old masters and with the uniqueness of their work, we get an idea about the technologies and methods of working with oil paints of the Renaissance and Baroque periods, which allows contemporaries to learn the secrets of color combination, color glow, complex compositional arrangement and foreshortening, which the masters of painting in European schools of this period knew.

Studying and understanding the main principles of the representatives of these schools provides today an opportunity to build on their experience in the art of painting. This knowledge provides a solid foundation for the creation of new, modern and innovative art, which always has a choice on whose traditions and methods to rely on, or whether to develop new, innovative searches for ways to perform creative artwork.

Key words: school of old masters, stylistic features, technology of oil painting, renaissance and baroque.

Постановка проблеми. Дослідження в галузі розвитку європейського живопису періоду XIII – XVIII сторіччя потребують узагальненої класифікації в формуванні мистецьких шкіл. Задля глибшого сприйняття та трактування живописних творів потрібно мати цілісне розуміння джерел, основних тенденцій та шкіл періоду відродження й бароко. Вивчення цього питання у дослідженні творчості представників цих періодів дають можливість формувати загальне уявлення про відомі школи старих майстрів та плеяду творців, які зробили вагомий внесок в розвиток олійного живопису та європейського мистецтва в цілому. Існування різних шкіл олійного живопису свідчать про різноманітні підходи та прийоми в роботі відомих майстрів, що дало розгалуження у стильових особливостях їхньої творчості.

Аналіз досліджень. Основні відомості, а на сьогодні одним з перших ґрунтовних досліджень епохи Відродження та життєпис відомих майстрів італійського живопису є книга Джорджо Вазарі «Життєписи найславніших живописців, скульпторів та архітекторів». Першим дослідником мистецтва Відродження також був Ченніно Ченніні, який вивчав технічні прийоми, методи та матеріали для роботи олійними фарбами. Теоретичні розвідки технологій олійного живопису викладено в працях таких дослідників, як Ю. Алексеев, А. Лентовський, Е. Бергер, Ю. Гренберг, Л. Фейнберг. Мистецтвознавчий доробок вивчення періоду роботи старих майстрів викладено в працях науковців, як М. Алпатов, М. Кузьміна, Н. Мальцева, П. Муратов, В. Лазарев, Є. Яйленко серед закордонних: Б. Віпер, Г. Вельфлін, С. Дзуффі, Р. Мутер. Більша кількість досліджень розкриває основні етапи розвитку стилів та творчості митців того часу, періодизацію й особливості технології роботи олійними фарбами. Розглянуто

формування окремих шкіл живопису та їх представників. Ці праці є фіксацією успадкування здобутку європейського живопису, який зберігається в музеях країн Європи та має вагоме значення в історії мистецтва.

Мета статті – розглянути джерела та підґрунтя формування різних шкіл олійного живопису старих майстрів Італії, представників європейського мистецтва; визначити основні важелі впливу на появу нового напрямку в створенні живописних творів та головних стилістичних ознак зазначених періодів, зумовлених розвитком науки та дослідженнями точних, природничих і мистецьких галузей.

Виклад основного матеріалу. Основний розвиток італійського мистецтва визначається періодом XIII–XIV століть. У своїх дослідженнях відомий російський вчений М. В. Алпатов зазначає, що «Італія в епоху пізнього Середньовіччя жила одним культурним життям з рештою Європи й разом з нею проходила шлях свого розвитку» (Алпатов, 1949: 3, 1). Найбільшого впливу на формування нового періоду в мистецтві Італії мали пам'ятники античного мистецтва та зразки мозаїки візантійських майстрів.

Завдяки відомому історичу, живописцю, архітектору Джорджо Вазарі у мистецтві з'явився новий термін «Відродження». У своїх трудах «Життєписи найбільш знаменитих живописців, скульпторів і зодчих» він аргументував появу ренесансу як епоху гуманізму, інтересу людини до Античності (Вазарі, 2008: 5). Відповідно до утворення основних рис нової епохи формувалася його хронологія, яка займає відрізок часу від кінця XIII до XVI сторіччя.

Перші прояви ренесансу, характерні для Італії XIII століття, міцно закріпилися та досягли найбільшого розквіту до кінця XV століття. Саме у

цей час в європейські країни прийшла доба Відродження, але за кризи ідей, з часом утвердилися маньєризм і бароко. Саме з періоду ренесансу характерна поява шкіл «старих майстрів» і найвідоміших її представників.

Розвиток науки XIII–XIV століть зумовив головний напрямок руху у дослідженнях точних, природничих і мистецьких наук. Економічне піднесення Італії стало підґрунтям для появи живописних шкіл і знайомству з геніями мистецтва, зокрема, з Мікеланджело Буонарроті, Леонардо да Вінчі, Рафаелем Санті, Джорджоне, Тіціаном, Веронезе, Тінторетто.

Задля розуміння основних напрямків і шкіл епохи ренесансу треба дати визначення терміну «Старі майстри». «Старі майстри (нім. *Alte Meister*, англ. *Old Masters*) – прийняте у німецькій літературі та англо-саксонській традиції позначення видатних художників Західної Європи, які працювали до початку XVIII століття. Крім того, під поняттям старі майстри мається на увазі група художників певної історичної епохи для позначення невідомих на ім'я майстрів живопису, скульптури, художньої графіки» (Академік, 2019:1).

Після взяття Константинополя хрестоносцями (1204 р.) до Італії потрапило багато візантійських майстрів, які працювали там протягом XI–XIII століть і впливали на розвиток мистецтва (Алпатов, 1949: 3). Так, в мистецтві італійського Ренесансу в різні часи з'являлися мистецькі школи (школи старих майстрів) зі своїми особливими стилістичними напрямками й іменами відомих представників живопису. Провідними серед них в Італії були: Пізанська (Лукка-Пізанська) школа живопису, Сієнська школа, Умбрійська школа, Феррарська школа живопису, Болонська школа, Флорентійська художня школа, Римська та Венеціанська школа.

З історичних джерел відомо, що Пізанська школа живопису була заснована у Тоскані в XII сторіччі та існувала до початку XIV сторіччя. Саме вона стала основою формування Проторенесансу. Представники цієї школи, саме першої половини XII сторіччя, стилістичну перевагу в живописі віддавали умбро-романським рисам, натомість вже у другій половині помітно відчувається візантійський вплив. Пізанські майстри ввели у мистецтво XIII століття такі новації, як нове трактування образу Христа, де чітко прослідковуються зміни в зображенні «Христа, що тріумфує» на «Христа, що страждає». Також образ Христа в цей час був наближений до людського, земного, матеріального й зрозумілого простим людям (Искусство Итальянского Ренессанса, 2000: 8).

Основними представниками окресленої школи є такі майстри, як Марко Берлінг'єрі, Бонавентура Берлінг'єрі, Мікеле ді Бальдовіно, Уголіно ді Тедіче, Раньєрі ді Уголіно, Джованні ді Нікола, Енріко ді Тедіче, Джунта Пізано (Джунта ді Капітіно), Франческо Траїні, Деодато Орланді, Берлінг'єро ді Міланезе, Анджело Пуччінеллі й Чекко ді П'єтро.

Сієнська школа сформувалася як напрямок в італійському мистецтві XIII–XVI століттях у місті Сієна. Її представникам було притаманно змішування візантійських, готичних і ренесансних елементів. На сьогодні вважається, що Сієнська школа йшла попереду флорентійської у XIII–XIV сторіччі. У XV сторіччі релігійна моральність залишається головним стрижнем її представників, що вимагало відповідної мови, а саме введенням прийомів інтернаціональної готики. На початку XVI століття Сієнська школа припинила своє існування, художники відмовилися від місцевих традицій і почали ідейне запозичення в інших майстрів.

Серед значущих представників даної школи варто назвати Коппо ді Марковальдо, Дієтісалві ді Спеме, Гвідо да Сієна, Гвідо ді Граціано, Дуччо ді Буонінсеня, Амброджо Лоренцетті, Ліппо Меммі, Амброджо й П'єтро Лоренцетті, Бартоломео Булгаріні і Нікколо ді Сер Соцці, Амброджо Лоренцетті, Ліппо Ванні, Джироламо дель Паккія, Лука ді Томме, Джироламо ді Бенвенуто, Якопо ді Міно дель Пелліччайо, Паккьяротті Джакомо, Вентура Салімбені, Доменіко Беккафумі, Франческо Ванні, Вентура Салімбені.

Умбрійська школа має свою назву за регіоном Умбрія, центром якої було місто Перуджа. Майстри цієї школи наприкінці XIV початку XV століть працювали в традиціях пізньоготичного італійського мистецтва. З другої половини XV століття в роботах її майстрів стали переважати принципи раннього Ренесансу.

Найбільш відомими й значними представниками цієї школи в мистецтві Ренесансу є: Рафаель Санті, П'єтро Перуджіно, Бернандіно Пінтуріккіо, Ло Спанья (англ.) (Джованні ді П'єтро), Федеріко Бароччі, Антоніо Альберті, Тімотео Вітті, Беноццо Гоццолі, Джованні Бокатті, Джентіле да Фабріано, Фьоренцо ді Лоренцо, Франческо Меланціо, Мелоццо да Форлі.

Феррарська школа сформувалася з групи митців, які працювали у феррарському герцогстві при дворі герцогів д'Есте з XIII по XVI сторіччя. Її розквіт відноситься до XV–XVI сторіччя і спирається на досягнення живописців Венеції, Болоньї, Мілану та Флоренції. Школу представляли

такі майстри, як Козімо Тура, Франческо Косса, Ерколе де Роберті, Лоренцо Кроста, Доссо Доссі, Джироламо да Карпі, Бенвенуто Тізі (Гарофало), Нікколо дель Аббате.

Болонська школа – одна зі шкіл італійського живопису XIV–XVIII сторіччя, яка стояла поряд з Венеціанською та Римською. Таким чином, спираючись на Венеціанську школу, брати Карраччі відкрили Болонську Академію (1580–1585 рр.). В основу навчання були покладені вивчення основ рисунка, живопису, анатомії, перспективи, літератури та міфології. Саме мистецтво художника, а не ремісництво стало підґрунтям Академії. Надалі нові методи навчання стали основою для всіх наступних Академій та відіграли в історії європейського мистецтва найбільшу роль.

Відомими представниками школи в XVI сторіччі були: Бартоломео Пассаротті, Франческо Франча, Аннібале Карраччі, Лодовіко Карраччі, у XVII сторіччі – Доменікіно, Гвідо Рені, Гверчіно (Джованні Франческо Барб'єрі), Франческо Альбані, Джакомо Каведоне, у XVII–XVIII сторіччі – Донато Креті, Крістофоро Терці, Маркантоніо Франческіні, Феліче Тореллі.

Флорентійська художня школа – відома італійська школа заснована в XIV сторіччі в Італійському регіоні Тоскана. У добу Кватроченто мала значний вплив на мистецтво Італії та Нідерландів. В XVII сторіччі у Флоренції формувався новий стиль маньєризм, запрошувалися митці та представники інших шкіл, що частково призвело до занепаду Флорентійської школи.

До її засновників відносять Джотто, а розвиток мистецтва флорентійських майстрів пов'язують з іменами таких видатних без перебільшення Паоло Учелло, Мазаччо, Мікеланджело Буонаротті. У період Відродження школа відрізнялася експериментальними пошуками та представниками, а саме: Рафаель Санті, Сандро Боттічеллі, Леонардо да Вінчі, твори цих знаних митців і сьогодні вважаються вінцем досконалості (Ченніно Ченніні, 2008: 11).

Венеціанська школа була однією з провідних італійських шкіл, що отримала найбільшого розвитку упродовж XV–XVI століття. Венеційські майстри: Карло Кривеллі, Марко Базаїті, Джентіле Белліні, Чіма да Конельяно, Джорджоне й Джованні Белліні, Лоренцо Лотто досягли значних успіхів у розвитку живопису.

Венеціанська школа сформувала нових художників, а також збагачувала й спонукала до зросту «старих», які засвоювали нові мистецькі жанри. Багато часу пішло на подолання застиглих образів, нерухомих побутових і релігійних сюжетів,

на зміну яким прийшли поетизовані образи з майстерним відтворенням природи, що значно позбавило живопис сталих канонів і церковної цензури. Саме період XV–XVI сторіччя дав світові таких відомих майстрів, як Джорджоне, Тіціан, Веронезе, Тінторетто (Алпатов, 1949: 3).

Римська школа утримувала художні ініціативи у Західній Європі та була однією з провідних шкіл Італії, в якій відбулося зародження таких мистецьких стилів, як Високе Відродження, бароко та його різновид – караваджизм, маньєризм. Отже, саме Рим був центром де здобували навчання майже всі італійські художники та представники різних мистецьких галузей.

Серед представників Високого Відродження були: Рафаель Санті, Мікеланджело, Себастьяно дель Пйомбо, Донато Браманте. Представниками маньєризму: брати Цуккі, Джуліо Романо, Баттіста Франко Даніеле да Вольтерра, Полідоро да Караваджо, Джироламо Січоланте да Сермонета, Франческо Пріматіччо, Періно дель Вага, Шіпіоне Пульцоне, Франческо Сальвіаті, Кавалер д'Арпіно, Джованні Бальоне.

Загалом, розглянувши школи італійського мистецтва, можна зазначити, що деякі з них отримали найбільшого розвитку під впливом у формуванні мистецьких поглядів тогочасної Європи. Так, Венеціанська школа живопису на сьогодні налічує близько 400 років сталого розвитку, хоча на початку ще тяжіла до поєднання елементів готики з візантійським іконописом. З середини XV сторіччя олійний живопис поступово прийшов на зміну фресковому, який є стійкішим до вологого клімату Венеції.

Художники цього часу стояли на зламі технологічного та стильового визначення свого творчого шляху. Вони ввели в основу творів колірне рішення і колорит, які створювали настрої картини в цілому та впливали на формування творчого стилю митців. Найбільшою та найвиразнішою дією кольору у своїх творах досяг представник венеціанської школи – Тіціан Вечелліо. Його майстерність у пластичному моделюванні форми кольором, нюансних відношеннях і створенні загального колориту, через що полотна майстра мали великий вплив на інших митців (Бергер, 1961: 4). І саме він став на чолі розвитку таких надалі актуальних жанрів як міфологічний, пейзажний і портретний.

Можна сказати, що майстри Джорджоне, Тіціан, Рубенс, Рембрандт – представники розквіту Італійського мистецтва XVI сторіччя впевнено домінували в розробках творів в техніці олійного живопису, яка ще багато століть залишається непе-

ревершеною. Кожен митець намагався знайти свій власний індивідуальний почерк, завдяки якому досягалися виразність творів, власний метод руху пензля, накладання мазків та створення фактурної поверхні картини, що впевнено створювало характер і пізнаваність руки художника.

Загалом, появі технології олійного живопису в Західній Європі світ завдячує талановитому нідерландському художнику Ян ван Ейку. Саме він проводив експерименти та досліди у виявленні особливостей поєднання сухих пігментів з органічною олією, яка мала здатність добре сохнути та давала на поверхні тонку захисну плівку (Бергер, 1961: 4). Хоча відомо, що у Неаполі ще з 1300 року митці, серед них й Джотто, тою чи іншою мірою вже застосовували техніку олійного живопису.

Тому однією з головних особливостей розвитку Венеціанської школи олійного живопису XV сторіччя стало прагнення досягнення ілюзорного простору та відчутності об'єму, живописності. Так поступово було розроблено новий живописний метод і техніка письма, які дозволяли залишатися олійним фарбам пластичними на тривалий час, виконувати тональні переходи та мазки вальорами, поєднувати між собою світлотіні, досягати повітряності та заглиблення у перспективний простір зображення (Алексеев, 2010: 2). При цьому колір фарб, після висихання, залишався без змін, що підсилювало загальний настрій сприйняття образу твору.

Одним із новаторів й експериментаторів XV–XVI сторіччя, що шукав новий напрямок розвитку технології олійного живопису, був представник Високого Ренесансу Леонардо да Вінчі. Його перші твори у ранній період творчості було розпочато з темпер. Поступово він, спираючись на власні вчення про фарби, колір, світло та тінь, з вивченням законів повітряної перспективи, досяг майстерності у відображенні повітря та пом'якшенні контурів фігур і предметів (Лентовский, 1949: 9). Сам художник такій манері виконання дав назву «сфумато», що зазначив у рукописах, в яких він докладно описав свої наукові відкриття в різних галузях знань.

Вирішення в добу Високого Ренесансу у мистецтві пластичної досконалості людського тіла, всебічно розвиненої людини та наповненої внутрішньою гармонією у своїй творчості, сповідував Рафаель Санті. У своїх картинах він збагачував досвід Леонардо та досягнув бездоганної єдності й гармонії між людиною й довкіллям. Працюючи в різноманітних жанрах, він міг у кожній роботі вміло поєднати, зображуваний конкретний образ людини з особливостями живопису, відповідними

епосі. Синтез античної краси з гармонійним образом гуманізму епохи ренесансу – це особливість творчості Рафаеля.

Мікеланджело Буонарроті, що розпочав свою діяльність у період Відродження, в подальшій творчості підпадає під вплив епохи бароко. Вивчаючи античну пластику як скульптор, Мікеланджело у своїх живописних творах відтворював найбільш виразну анатомічно-пластичну побудову, ніж будь-хто з інших представників Відродження. У живописній манері цей митець віддавав перевагу традиціям треченто, використовуючи кольорового підмалювання для моделювання форми та лесування локальними кольорами з використанням білил. У скульптурних складних композиційних рішеннях, цілісних образах із застосуванням незвичних ракурсів він залишається неперевершеним майстром свого часу.

Кінець XVI та XVII сторіччя не дали стільки відомих і талановитих митців, як перед тим епоха Відродження, що поступово починала втрачати свої ідеї на відновлення Античного мистецтва. В цей час політичні та релігійні реформації дали поштовх появи нових стилів у живописі, зокрема, караваджизму, маньєризму та бароко. В основі італійського живопису бароко закладаються нові принципи роботи й нові самостійні жанри, а саме: пейзаж, натюрморт й анімалістичний жанр. Характерним для періоду бароко стала живописна ілюзорність, більш реалістичне трактування зображуваного, декоративне оформлення, створення ансамблів і синтез архітектури зі скульптурою.

Ознайомлення зі специфікою розвитку окремих шкіл дає можливість осягнути сутність насамперед основних відмінностей живописних шкіл Італії. Важливим було те, що художники відмовлялися у цей час від штрихової манери письма, посилюючи опрацювання пластичності форми, розробляли прийоми світло-тонової побудови. Для Флорентійської школи в основу заклалися рівна тональна поверхня у живописі з частковим висвітленням свинцевими білилами частин обличчя, що виступають. Техніка письма в зазначену добу стала рівномірно щільною на гладкій поверхні з прозорим кольоровим лесуванням.

Для Венеціанської школи характерними відмінностями стали вибір для основи художнього твору крупнозернистого полотна, що додавало виразності фактурі; використання темних ґрунтів та основ задля кольорової єдності твору; виразність підмалювання та корпусне накладання мазків фарбами, яке дозволяло ліпити форму; насичення зображення світлом і тоном; прозоре лесування; колористична гармонія (Лентовский, 1949: 9).

Поєднання таких живописних методів дало чітку ознаку формування окремої школи, яке лягло в основу подальшого розвитку манери живопису інших стилів.

На відміну від попередньо окреслених шкіл, особливістю живопису італійського бароко є метод попереднього прокладання дуже темних ґрунтів, відпрацювання світла корпусним прокладанням білил, варіювання глибини тіней прозорим темним лесуванням. Вміле підпорядкування деталей до цілого, виразна живописна манера і вправна майстерність стримували митців даного періоду від натуралізму та реалізму в зображенні. Завдяки цьому зберігалася динамічність та емоційність творів із вмілим поєднанням зображення реальних людей з уславленими героями античності.

Сучасні мистецтвознавці, розглядаючи період XV–XVI сторіччя, виділяють фламандську та італійську манеру написання мистецьких творів. Саме в цей час «старі майстри» працювали над мистецькими творами з чітким розумінням технологічного процесу роботи олійними фарбами. Для представників Фламандської школи XV сторіччя характерним було зображення на білому, клеєвому ґрунті. Наступним мав йти чіткий рисунок, який наносили чорними рідкими фарбами, розведеними водою. Все це вкривалося тонким шаром олійної імпріматури охристого кольору. Перша стадія підходила до завершення після проблення рисунка коричневими фарбами та розподілення основних тіней.

Наступним кроком було опрацювання так званого «мертвого кольору», накладання холодних і світлих тонів. У роботі другого етапу митці вже прописували колірний підмальовок з тональним розподілом та висвітленням об'єму, виявленням форми. Третя стадія відводилася для прозорого багатошарового лесування, котре мало тільки тонувальне та ретушне значення задля опрацювання усього твору, а в написанні портретів – вже моделююче. Опрацювання ділянок тіла проходило менш корпусно, тонкий шар білил і лесування давало відчуття додаткового об'єму форми (Фейнберг, Гренберг, 1989: 10).

На відміну від гладкої, емалевої фактури поверхні письма майстрів північної фламандської манери, синхронно з'являється південна італійська манера. У другій половині XVI сторіччя, як розвиток живописних можливостей входить новий термін «кінетика» (Фейнберг, Гренберг, 1989: 10). Згідно з ним, зберігаючи етапи тристадійного методу, митці використовували більш пастозне накладання фарби, нашарування покривних шарів кольору, насичені, яскраві мазки, які змішувалися

на палітрі, а потім у чистому вигляді лягали на полотно (Фейнберг, Гренберг, 1989: 10). У такій манері спрацьовують світлоносова побудова, поєднана із живописною кінетикою фактури, з використанням світлих ґрунтів і темної імпріматури.

Не можна сказати, що окремі школи існували без жодного впливу одна на одну. За основу були взяті принципи роботи олійними фарбами й кожен представник певної школи обирав найкращий з них. У XVI сторіччі митці, представники тих чи інших шкіл, чітко дотримувалися традицій і методів роботи тих міст, у яких працювали. Початок XVII сторіччя дав поштовх розвитку нових методичних систем на півночі Європи, незважаючи на те, що представники походили з одних шкіл, одного часу й одного міста. Зокрема, у цьому зв'язку варто згадати «малих голландців». Відображаючи натуру, вони точно наслідували прийоми застосування колористичних плям, силуетів, тонких мазків, споглядаючи натуру.

У подальшому розвитку олійного живопису багато прийомів почали плавно «перетікати», «спаюватися». Художники запозичували один в одного найкраще: техніку, манеру письма, колористичні відношення, кінетичну виразність мазків, фактурність, тематику та трактування сюжетів. Так, принципи й основи тристадійного методу живопису поступово перетікали у живопис нових сторіч, стилів, епох, збагачувалися та поширювалися.

Сьогодні, споглядаючи на твори старих майстрів, ми дивуємося легкості, дивовижному колориту, виключній манері письма, філігранному володінню формою. Колекція творів «старих майстрів», а саме: Лукаса Кранаха, Альбрехта Дюрера, Рафаеля Санті, Джорджоне, Джотто ді Бондоне, Тіціана, Рубенса, Рембрандта, найкраще представлена у Дрезденській картинній галереї у Німеччині.

Твори старих майстрів й художників італійських шкіл ренесансу і бароко зберігаються у багатьох музеях Італії. Так у музеї Кастельвеккьо у Вероні представлені роботи таких майстрів, як Ліберале да Верона, Франческо Бонсіньорі, Доменіко Мороне. У міському музеї Коррер – твори майстрів: Антонелло да Мессіна, Козімо Тура, Джованні Белліні, Вітторе Карпаччо, Алессандро Варотарі, Лоренцо Венеціано, Бартоломео Віваріні.

Галерея Академії в Венеції зберігає твори майже всіх відомих майстрів Венеції. Зокрема, Альвізе Віваріні, Андреа Мантенья, П'єро делла Франческа, Джованні Белліні, Чіма да Конельяно, Джорджоне, Тіціана, Веронезе, Тінторетто, Лоренцо Лотто, Джордано Лука, Доменіко Фетті, Розальба Кар'єра, Вітторе Карпаччо, Вітторе Гісланді та інші.

Галерея Уффіці нараховує низку шедеврів італійських майстрів, а саме: Джотто, Боттічеллі, Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Джорджоне, Тіціана, Паоло Учелло, Джованні Батіста Сальві, Філіппо Ліппі, Чімабуе, П'єро делла Франческа. Також тут представлені роботи майстрів північного Відродження доби ренесансу та бароко – Альбрехта Дюрера та Лукаса Кранаха Старшого, Ганса Гольбейна молодшого, роботи фламандців Рубенса та Ван Дейка.

Загалом, у Палаццо Пітті та Галереї Академії у Флоренції, Ватиканській Пінакотеці, а також Музей історії мистецтв у Відні, Паризькому Луврі та Лондонській національній картинній галереї, Національному музеї Прадо зберігаються твори мистецтва та роботи представників шкіл старих майстрів періоду ренесансу, маньєризму та бароко. Аби порівняти роботи майстрів епохи Відродження та бароко різних шкіл, варто відвідати кілька з цих колекцій.

Висновки. Таким чином, ознайомившись з особливостями роботи школи старих майстрів,

можна скласти уявлення про технології та методи роботи олійними фарбами періоду ренесансу та бароко. За допомогою мистецьких творів, що зберігаються в музеях, сучасні митці мають можливість вивчати та переймати секрети колористичного поєднання та колірної світіння, складному композиційному розташуванню фігур і ракурсним скороченням.

У зв'язку із вищевикладеним, мистецтву епохи Відродження відводиться значна роль у загальній системі вивчення образотворчого мистецтва. Адже цей період сформував цілу плеяду відомих талановитих митців Європи, які надихають майстрів сьогодення і дають можливість спиратися на їх досвід у сучасному мистецтві живопису. Тож для сучасних митців завжди є вибір на чий традиції та методи у своїй творчості спиратися, або розробляти нові, новаторські методи й засоби виконання творчої роботи. Адже вивчення минулого завжди дає підґрунтя для створення нового, сучасного, інноваційного мистецтва та новаторських пошуків способів виконання мистецького твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академік, Словники та енциклопедії. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1640481> (дата звернення: 15.06.2019)
2. Алексеев Ю. В. Технология живописи. Природные связующие материалы и растворители для живописи. Секреты ремесла живописи (справочник для художников). Самара: ООО «Самарский дом печати». 2010. 224 с.
3. Алпатов М. В. Всеобщая история искусств. Искусство эпохи Возрождения и Нового времени. Том 2. Москва; Ленинград: Изд-во Искусство, 1949. 635 с.
4. Бергер Э. История развития техники масляной живописи. Издательство Академии художеств СССР. Москва, 1961. 512 с.
5. Вазари Д. Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. Полное издание в одном томе пер. с итал. М.: Изд-во АЛЬФА-КНИГА, 2008. 1278 с. (Полное издание в одном томе).
6. Вельфлин Г. Ренессанс и барокко: Исследование сущности и становление стиля барокко в Италии. Изд-во: Азбука-классика, 2004. 288 с. ISBN: 5-352-00608-5
7. Дзуффи С. Возрождение. XV век: Кватроченто. Изд-во: Омега, Художественные эпохи, 2008. 383 с. ISBN: 978-5-465-01772-5
8. Искусство Итальянского Ренессанса / ред. Рольф Томан, Алик Маклин, Александр Перриг. М.: Копemann, 2000. 464 с.
9. Лентовский А. М. Технология живописных материалов. Ленинград, Государственное издательство ИСКУССТВО, 1949. 220 с.
10. Фейнберг Л. Е., Гренберг Ю. И. Секреты живописи старых мастеров. Москва, Изд-во Изобразительное искусство, 1989. 322 с.
11. Ченнино Ченнини. Книга об искусстве или трактат о живописи. СПб.: Библиополис, 2008. 272 с.

REFERENCES

1. Akademik, Slovnky ta entsyklopedii. [Academician, Dictionaries and encyclopedias]. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1640481_2019_6_15. [in Ukrainian].
2. Alekseev Yu. V. Tehnologiya zhivopisi. Prirodnyie svyazuyuschie materialyi i rastvoriteli dlya zhivopisi. Sekretyi remesla zhivopisi (spravochnik dlya hudozhnikov). [Painting technology. Natural binders and solvents for painting. Secrets of the craft of painting (a guide for artists)]. Samara: ООО «Samsarskiy dom pechati». 2010. 224 p. [in Russian].
3. Alpatov M. V. Vseobshchaya istoriya iskusstv. Iskusstvo epohi Vozrozhdeniya i Novogo vremeni. [General history of arts. Renaissance and Modern Art]. Tom 2. Moskva; Leningrad: Izd-vo Iskusstvo, 1949. 635 p. [in Russian].
4. Berger E. Istoriya razvitiya tehniki maslyanoy zhivopisi. [The history of the development of oil painting technique]. Izdatelstvo Akademii hudozhestv SSSR. Moskva, 1961. 512 p. [in Russian].
5. Vazari D. Zhizneopisaniya naibolee znamenituyih zhivopistsev, vayateley i zodchih. [Biographies of the most famous painters, sculptors and architects]. Polnoe izdanie v odnom tome per. s ital. M.: Izd-vo ALFA-KNIGA, 2008. 1278 p. (Polnoe izdanie v odnom tome) [in Russian].

6. VYolflin G. *Renessans i barokko: Issledovanie suschnosti i stanovlenie stilya barokko v Italii*. [Renaissance and Baroque: A Study of the Essence and Formation of the Baroque Style in Italy]. Izd-vo: Azbuka-klassika, 2004. 288 p. ISBN: 5-352-00608-5 [in Russian].
7. Dzuffi S. *Vozrozhdenie. XV vek: Kvatrochento*. [Renaissance. XV century: Quattrocento]. Izd-vo: Omega, Hudozhestvennyie epohi, 2008. 383 p. ISBN: 978-5-465-01772-5 [in Russian].
8. *Iskusstvo Italyanskogo Renessansa* [Art of the Italian Renaissance] / red. Rolf Toman, Alik Maklin, Aleksandr Perrig. M.: Konemann, 2000. 464 p. [in Russian].
9. Lentovskiy A. M. *Tehnologiya zhivopisnyih materialov*. [Technology of painting materials]. Leningrad, Gosudarstvennoe izdatelstvo ISKUSSTVO, 1949. 220 p. [in Russian].
10. Feynberg L. E., Grenberg Yu. I. *Sekretyi zhivopisi staryih masterov*. [Secrets of painting by old masters]. Moskva, Izd-vo Izobrazitelnoe iskusstvo, 1989. 322 p. [in Russian].
11. Chennino Chennini. *Kniga ob iskusstve ili traktat o zhivopisi*. [A book on art or a treatise on painting]. SPb.: Bibliopolis, 2008. 272 p. [in Russian].